

Minimální preventivní program (MPP)
aneb
Preventivní program
rizikového chování u dětí v DDÚ

školní rok 2022 / 2023

Organizace:

DĚTSKÝ DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV,
DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU,
STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE,
ZÁKLADNÍ ŠKOLA A ŠKOLNÍ JÍDELNA
Homole 90
370 01 České Budějovice

PRACOVIŠTĚ: DĚTSKÝ DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV
Homole 90
370 01 České Budějovice

Mgr. Vladimír Ira – ředitel DDÚ

Mgr. Radek Tušl – etoped,
metodik prevence DDÚ

Charakteristika zařízení

Dětský diagnostický ústav přijímá do péče děti, které plní povinnou školní docházku, a to na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo předběžném opatření. Nejčastějšími důvody přijetí bývají poruchy chování - záškoláctví, útoky, agresivita, užívání návykových látek, činy jinak trestné (krádeže), ohrožení dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje (týrané, zneužívané, zanedbávané).

Diagnostický ústav také poskytuje (po nezbytně nutnou dobu – maximálně 48 hodin) péči dětem zadrženým na útěku ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů. Dítě je pro účel komplexního vyšetření umístěno do výchovné skupiny. V našem ústavu jsou 3 koedukované výchovné skupiny členěné většinou podle školního věku dítěte (1.-5. třída, 6.-7. třída, 8.-9. třída)

Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte úkoly:

- a) diagnostické, spočívající ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností
- b) vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte (součástí zařízení je škola)
- c) terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte
- d) výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně; podle potřeby zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte
- e) organizační, související s umístěním dětí do následných zařízení pro výkon ústavní výchovy; spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí
- f) koordinační, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocování součinnosti.

Podle výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního vyšetření, se zpracovává komplexní diagnostická zpráva s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb stanovených v zájmu rozvoje osobnosti dítěte - „program rozvoje osobnosti dítěte“ - PROD. Na základě komplexní diagnostické zprávy je většinou následně soudem rozhodováno o další výchovné péči dítěte.

Dětský diagnostický ústav (Homole 90, České Budějovice) má územní působnost pro obce s rozšířenou působností v celém Jihočeském kraji a v některých správních obvodech kraje Vysočina.

Východiska programu, výchozí situace

Do DDÚ přicházejí děti nejen s rizikových chování, ale již s poruchami chování.

S ohledem na zkušenosti z minulých let je stále potřebné soustředit prevenci především vůči frekventovanému rizikovému chování, které vede k nežádoucím projevům jako je záškoláctví, agrese, vandalismus, kyberšikana, podvody, krádeže, užívání návykových látek, násilí, sexuální rizikové chování, sebepoškozování. Takovéto jevy je třeba eliminovat a nahrazovat společensky žádoucími projevy. Velmi důležité je celkové zaměření na zdravý životní styl a na aktivity posilující sociální dovednosti a žádoucí rozvoj osobnosti.

Režim a pravidla ústavu se více přiblížily běžnému rodinnému systému. Děti tak mají větší, svobodnější a přirozenější možnosti, ale na druhou stranu také větší prostor pro rizikové chování. Je proto na mě kladena větší odpovědnost za své jednání. S rodinou a zákonnými zástupci dětí se stále více spolupracuje, pokud o to mají zájem.

V DDÚ je posílen individuální přístup k dítěti, které má od začátku pobytu stanoveného klíčového pracovníka – některého etopeda, jenž během celého pobytu koordinuje výchovnou péči a rozvoj dítěte. Dítě, rodiče, etoped, pedagogové DDÚ, pracovníci OSPOD a případně další odborníci společně hledají a nastavují žádoucí cíle a prostředky pro optimální rozvoj osobnosti dítěte a eliminaci rizikového chování.

Stále platí, že není možné na celý školní rok odhadnout, kolik a jaké děti přijdou, proto není možné prevenci předem specificky zacílit, ale je třeba reagovat na aktuální situaci.

Základní cílová skupina

Základní cílovou skupinou jsou děti s povinnou školní docházkou soudem umístěné do DDÚ na diagnostický pobyt (zpravidla 8 týdnů). Na pobyt děti nastupují průběžně, neplánovaně, na základě vykonatelného rozhodnutí soudu. Tudíž se složení skupin dětí stále mění. Ročně ústavem průměrně prošlo 80 dětí, ale tento počet se snižuje, protože nyní děti v DDÚ dlouhodobě čekají na umístění do následného zařízení pro výkon ústavní výchovy, kde nejsou volná místa. Pro děti se také nedaří najít náhradní rodinou péči.

Intermediární skupina

- Rodiče, zákonní zástupci nebo osoby blízké dětí-klientů DDÚ.
- Pedagogičtí pracovníci DDÚ (etopedi, učitelé, vychovatelé, asistenti pedagoga).
- Pracovníci příslušných OSPOD, kteří mají případ dítěte na starosti.

Zdroje

Při prevenci rizikového chování u dětí využíváme především vnitřních zdrojů, zejména stálé přítomnosti pedagogického pracovníka nebo jeho asistenta (učitelé, vychovatelé). Individuální péči nebo krizovou intervenci zajišťují etopedi nebo psycholog. Návčik sociálních dovedností zajišťují všichni pedagogové - učitelé, vychovatelé, etopedi.

Příležitostně využíváme i aktuálně nabízené vnější zdroje – policejní besedy o kyberšikaně a násilí, interaktivní výstavu drogový vlak, testy a aplikace České asociace školních metodiků prevence, návčik sebeobrany pro pedagogy apod.

Informačními zdroji v oblasti prevence je odborná a metodická literatura knihovny DDÚ, vládní metodické pokyny, odebíraný časopis Prevence, odborné webové stránky (např. ČAŠMP a odborné semináře (např. Agresivní žák – z projektu bezpečná škola).

Děti využívají pravidelných konzultací s etopedy, schránky důvěry, skupinové spoluprávy. Dostávají i kontakty na pomáhající instituce – krizové centrum, anonymní linka důvěry, adiktologická poradna PREVENT, státní zastupitelství.

Cíle a obsah preventivního programu

- 1) *V rámci života zařízení vytvářet předpoklady pro uplatňování zdravého životního stylu, pro optimalizaci sociálně psychologického klimatu zařízení a minimalizaci vlivů, které by mohly ohrozit zdraví dětí, učitelů i výchovných pracovníků. To předpokládá:*
 - soustavně sledovat vývojové a individuální potřeby dětí, včas odhalovat možná rizika, poruchy vývoje a poskytovat rychlou a účinnou intervenci při výskytu problémů;
 - uplatňovat odborná doporučení, realizované především etopedem, pedagogem, učitel, vychovatel, asistentem pedagoga;
 - rozhodovat o pracovních a režimových záležitostech především z pohledu zdravotních a bezpečnostních potřeb dětí a v souladu s vývojovými, sociálně psychologickými, zdravotními potřebami a možnostmi dětí;
 - plánovat veškerou činnost zařízení ve shodě s ochranou zdraví a prevencí rizikového chování u dětí;
 - nabízet a zajišťovat dostatečné množství seberealizačních žádoucích aktivit;
 - optimalizovat vztahy mezi dětmi a pedagogickými pracovníky;
 - věnovat zvýšenou péči dětem handicapovaným, dětem se zdravotními a sociálními riziky a aktuálními problémy;
 - mezi pedagogy průběžně spolupracovat a vzájemně se informovat.
- 2) *Do vzdělávání a výchovy důsledně začleňovat problematiku etické, právní výchovy a zdravého životního stylu. To předpokládá:*
 - důsledně realizovat vzdělávání v celé širší oblasti „Zdravý životní styl“;
 - využívat v dané oblasti ověřené efektivní metody (peer programy, aktivní sociální učení);
 - vytvářet podmínky pro příznivé pracovní klima a zdravý pracovní režim dětí i pedagogů ve všech částech výchovně-vzdělávacího procesu;
 - aplikovat vhodné a dostupné formy propagace zdraví a zdravého životního stylu ve vzdělávání a režimu dětí.

3) Do vzdělávání a doškolení všech pedagogických pracovníků DDÚ důsledně zařazovat problematiku etické a právní výchovy, zdravého životního stylu a prevence rizikového chování. To předpokládá:

- důsledně doškolenovat v daných oblastech především metodika prevence, pedagogy, asistenty pedagoga;
- informovat všechny učitele, vychovatele a další pracovníky o záměrech zařízení v dané oblasti a o začlenění do nabízených preventivních programů;
- předávat nezbytné informace z dané oblasti a preventivních činností příslušným pracovníkům.

4) Do spolupráce s rodiči a dalšími partnery zařízení cíleně začleňovat problematiku zdravého životního stylu a ochrany dětí, včetně prevence rizikového chování. To předpokládá:

- informovat rodiče dětí a další partnery o faktorech a aktivitách zařízení, které mají příznivý (popřípadě nepříznivý) vliv na vývoj dětí;
- pravidelné informování pedagogů a rodičů o problémech, které se vyskytnou u dítěte a navrhovaných opatřeních;
- spolupracovat s dalšími výchovnými činiteli v místě bydliště dítěte při realizaci aktivit ovlivňujících zdravý vývoj osobnosti;
- vytvářet podmínky pro praktické uplatňování poznatků, dovedností a postojů z oblastí zdravého životního stylu, které děti získali, v každodenním režimu dětí;
- nabízet poradenské konzultace pro rodiče a další partnery a navodit prostředí důvěry pro řešení obecných i osobních problémů dětí;
- spolupracovat s příslušným oddělením sociálně-právní ochrany dětí a dalšími odbornými institucemi (adiktologická poradna, psychiatrie, policie, PMS, apod).

Specifické i nespecifické programy, aktivity, techniky

- Dvuměsíční režimový pobyt - zaměřený na zdravý životní styl, plnění osobních povinností, dodržování společenských pravidel, posilování sociálních dovedností.
- Individuální konzultace - osobní konzultace s dítětem nebo rodičem zaměřená na podporu a řešení individuálních potíží.
- Situační nebo krizová intervence - specifická aktivita vycházející z aktuální situace dítěte vyžadující okamžitý zásah pracovníka.
- Skupinová práce - systematická práce se specifickou skupinou dětí vykazující zvýšenou míru rizika vzniku rizikového chování.
- Individuální nebo skupinový nácvik sociálních dovedností - interaktivní nácvik sociálních a komunikačních dovedností, zvládnání problémových situací a řešení konfliktů, vhodné uvolnění vnitřní tenze.
- Blok prevence rizikového chování - skupinový interaktivní program o problematice různých forem rizikového chování.
- Beseda - jednorázová preventivní aktivita na konkrétní téma rizikového chování (šikana, násilí, kyberšikana - Policie ČR).
- Hry a cvičení na posílení psychické odolnosti, volných vlastností, sebekontroly.
- Etická výchova - přednáškový nebo interaktivní program pro děti se zaměřením na morální povědomí a prosociální dovednosti.
- Vzdělávací semináře a kurzy - vzdělávací aktivity pro pracovníky DDÚ zahrnující teoretickou přípravu, praktický nácvik, případně prohlubování znalostí a dovedností.

Personální zajištění programu

Ředitel:

- vytváří podmínky pro realizaci prevence a plnění úkolů obsažených ve vládní koncepci prevence sociálně patologických jevů;
- nese odpovědnost za MPP ústavu, vytváří podmínky pro jeho realizaci;
- v rámci zařízení DDÚ pověří odborně způsobilého pracovníka zařízení funkcí „metodika prevence“, vytváří pro něj v zařízení odpovídající podmínky a umožňuje účast na vzdělávacích kurzech a seminářích v této oblasti;
- zajišťuje soustavné vzdělávání pracovníků zařízení v oblasti prevence, v rámci pedagogických porad vytváří prostor pro informování pedagogů o vhodných a nejnovějších formách prevence a o situaci v zařízení z hlediska rizikového chování;
- zajišťuje odbornou přípravu svých pracovníků pro práci v oblasti sekundární prevence a jejich proškolení v technikách odborné pomoci při řešení akutních osobních, školních, rodinných, a dalších problémů dětí;
- věnuje pozornost a zajišťuje vybavení zařízení odbornými a metodickými materiály a dalšími pomůckami pro realizaci MPP a navazujících preventivních aktivit;
- zodpovídá za zavádění výchovy ke zdravému životnímu stylu a prevence rizikového chování do školní výuky, ve kterých to lze uplatnit;
- vytváří podmínky pro poskytování poradenských konzultací pro děti a jejich zákonné zástupce (post péče);
- sleduje efektivitu jednotlivých preventivních aktivit a vyvozuje další opatření.

Metodik prevence:

- koordinuje přípravu MPP a jeho zavádění v zařízení DDÚ, podle aktuálních potřeb a podmínek program inovuje, podílí se na jeho realizaci a vyhodnocuje jeho účinnost;
- odborně a metodicky pomáhá učitelům odpovídajících výchovně vzdělávacích předmětů, ve kterých je možné vhodnou formou zavádět do výuky etickou a právní výchovu, výchovu ke zdravému životnímu stylu a prevenci rizikového chování;
- poskytuje pedagogickým pracovníkům (učitelům, vychovatelům, asistentům pedagoga) odborné informace a aktivity z oblasti prevence rizikového chování, informuje je o vhodných programech prevence rizikového chování jiných institucích, kterých je možné využít;
- navrhuje vhodné odborné a metodické materiály a jiné pomůcky pro realizaci MPP a navazujících preventivních aktivit zařízení.

Etoped – klíčový pracovník:

- seznámí dítě při vstupním pohovoru s podmínkami pobytu, pravidly ústavu, právy a povinnostmi, prevencí rizikového chování, možnostmi pomoci při obtížích;
- monitoruje možné rizikové chování jemu svěřeného dítěte a navrhuje vhodná preventivní opatření;
- sleduje ve spolupráci s dalšími pracovníky DDÚ chování dětí, vyhodnocuje možnosti výskytu rizikového chování a navrhuje účinná opatření k eliminaci rizikového chování;
- informuje pracovníky zařízení o způsobech řešení situací v případě výskytu nežádoucího chování dětí;
- realizuje skupinový nácvik žádoucích sociálních dovedností pomocí peer aktivit a metod aktivního sociálního učení;
- provádí preventivní a krizovou intervenci u dítěte, a eliminuje tak vznik či rozvoj rizikového chování;

- zajišťuje spolupráci s rodiči, popř. zákonnými zástupci v oblasti prevence rizikového chování a výskytu sociálně patologických jevů;
- zajišťuje spolupráci s dalšími odbornými, krizovými, poradenskými institucemi a informuje o možnostech využití jejich služeb v rámci prevence rizikového chování;
- koordinuje tvorbu a zpracovává edukativní doporučení tzv. „Program rozvoje osobnosti dítěte“, který též obsahuje preventivní opatření vůči rizikovému chování.

Psycholog:

- provádí odbornou krizovou intervenci u dítěte i rodičů;
- monitoruje rizikové chování a rizikový potenciál dítěte nebo jeho rodičů;
- informuje pedagogický sbor, klíčového etopeda, případně rodiče dítěte, a navrhuje preventivní či specifická opatření vůči rizikovému chování dítěte nebo jeho rodičů.

Učitelé:

- navozují příznivé psychosociální klima ve škole a vytvářejí optimální podmínky pro vzdělávací proces;
- svým osobním příkladem, odborností a stálou přítomností eliminují rizikové chování při školní činnosti;
- diagnostikují příčiny rizikového a nežádoucího chování, které se objeví při výuce a navrhují preventivní opatření;
- soustřeďují se na etickou výchovu a výchovu ke zdravému životnímu stylu dětí;
- osvětlují dětem rizika a důsledky rizikového chování i sociálně patologických jevů.

Vychovatelé a asistenti pedagoga:

- navozují příznivé psychosociální klima ve skupině dětí v mimoškolní činnosti;
- svou přítomností, morálním osobním příkladem a odbornou výchovnou péčí cíleně eliminují rizikové chování při mimoškolní činnosti;
- zajišťují všestranný rozvoj osobnosti dítěte, výchovu ke zdravému životnímu stylu, rozvoji či nápravě etického vědomí, vytváření společensky žádoucích postojů a adekvátních způsobů chování;
- nabízejí a organizují pestré volnočasové aktivity k žádoucí seberealizaci dětí;
- získávají a shromažďují informace o dítěti a vhodně jich preventivně využívají, cíleným vedením rozvíjejí pozitivní stránky osobností dětí;
- diagnostikují příčiny rizikového a nežádoucího chování, které se objeví a navrhují preventivní opatření;

Testování dětí na návykové látky

Jde o choulostivou problematiku, nicméně z obecných ustanovení o účelu a smyslu ústavní a ochranné výchovy, včetně mezinárodní úmluvy o právech dítěte, je třeba ochránit svěřené dítě před negativními jevy. Považujeme užívání omamných návykových látek za velmi rizikové, které má závažné a devastující důsledky.

Orientační testování na přítomnost drog bylo do března 2018 prováděné diagnosticky na žádost rodičů nebo OSPOD, následně jako podpurná preventivní kontrola, nebo pokud u dítěte vzniklo podezření na intoxikaci. Testování prováděl speciální pedagog – etoped, nebo jiný pověřený pedagogický pracovník. Použito bylo orientačního testu na přítomnost drogy v moči nebo ve slinách. O výsledcích testu byl proveden záznam, který byl uložen do dokumentace dítěte, dále byli vyrozuměni rodiče testovaného dítěte, a případně příslušný

OSPOD. Dítě mělo povinnost se testu podrobit, nestávalo se nám, že by dítě testování odmítlo. Nejčastěji byl test pozitivní na marihuanu, občas na metamfetamin (pervitin). V březnu 2018 jsme byli zřizovatelem (MŠMT) upozorněni, že v režimu zákona č. 109/2002 Sb. má pouze poskytovatel zdravotních služeb oprávnění a zároveň povinnost (pokud je o to ředitelem DDÚ požádán) provést vyšetření na přítomnost alkoholu nebo jiných návykových látek. A orientační vyšetření na návykové látky může provést jen příslušník Policie České republiky, příslušník Vojenské policie, strážník obecní policie, příslušník nebo občanský zaměstnanec Vězeňské služby, zaměstnavatel, osoba pověřená kontrolou nebo zdravotnický pracovník (§ 22 zákona č. 65/2017). Oprávnění zaměstnanců školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy provést výše uvedené vyšetření nelze dovodit, tudíž ho již sami nemůžeme provádět. Proto jsme interní testování dětí na přítomnost drog v roce 2018 ukončili. V současné době, v případě potřeby otestování dítěte na možnou drogovou intoxikaci, využíváme služeb adiktologické poradny PREVENT České Budějovice. Také nabízíme rodičům, že si mohou vlastní dítě sami otestovat na drogy.

Postup při drogové intoxikaci, sebepoškození, agresivitě dětí

V případě drogové intoxikace dítěte zajistí pedagogický pracovník neustálý dohled nad dítětem a oznámení události vedoucímu pracovníkovi. Podle situace a chování dítěte je možné zajistit umístění intoxikovaného na oddělenou místnost, případně přivolat lékařskou pomoc.

V případě sebepoškození nebo sebevražedného pokusu zajistí pedagogický pracovník ve službě okamžitou první pomoc, zavolání lékařské pohotovosti, oznámení události vedoucímu pracovníkovi. Nezvyklé projevy dítěte může konzultovat s psychologem. Následně provede písemný záznam do ústavní internetové aplikace foster.

V případě agresivních projevů dítěte, které ohrožují život a zdraví jeho, ostatních dětí a pracovníků DDÚ, a které nelze zvládnout běžnými pedagogickými prostředky, zajistí pedagogický pracovník bezpečnost ostatních dětí a přivolá policii, lékařskou pohotovost. Událost neprodleně oznámí vedoucímu pracovníkovi a následně provede záznam ústavního internetového systému foster.

Postup v případě útěku dítěte ze zařízení

V případě útěku dítěte ze zařízení či útěku od skupiny oznámí pedagogický pracovník zodpovědný za dohled nad dítětem tuto skutečnost vedoucímu vychovateli a ten následně informuje ředitele zařízení. Útěk je nahlášen skupinovým vychovatelem policii ČR a zapsán do ústavního internetového systému foster a do „Knihy útěků“.

Skupinový vychovatel zabezpečí uložení osobních věcí dítěte, oděvu a lůžkovin na určené místo. Sociální pracovníce nebo skupinový vychovatel neprodleně informuje zákonné zástupce dítěte a příslušný orgán sociálně právní ochrany dítěte.

Po návratu dítěte či jeho předání do zařízení provede speciální pedagog pohovor s dítětem k získání informací o důvodech a průběhu útěku, o jeho aktuálním zdravotním stavu a k posouzení jeho stavu psychického. Výsledek pohovoru zapíše do ústavního internetového systému foster. Nebrání-li tomu zdravotní stav, je dítě po hygieně a převlečení umístěno do své výchovné skupiny. Pokud se dítě vrátí v době nepřítomnosti speciálního pedagoga, provede zhodnocení aktuálního zdravotního stavu a psychického stavu vychovatel ve službě.

Evaluace

Je zřejmé, že je obtížné nastavit přesné evaluační faktory, když je předem nejasná základní cílová skupina – přichází děti s nějakými problémy a potížemi. Také krátkodobost pobytu dítěte v DDÚ (zpravidla 8 týdnů) je limitující a to ještě v této době děti jezdí domů na víkendové či prázdninové dovolenky.

Hlavním sledovaným parametrem je četnost výskytu rizikového chování u dětí-klientů během diagnostického pobytu a analýza příčin, která se provádí každé úterý odpoledne na schůzi pedagogické rady DDÚ. Dále zhodnocení psychosociálního klimatu (kázeň, vztahy mezi spolužáky, spolupráce) a zhodnocení v posunu v postojích a hodnotových systémech dětí, popřípadě ve sledovaných osobnostních charakteristikách.

Dalším vyhodnocujícím parametrem je zpětná vazba od dětí, rodičů, zákonných zástupců, pracovníků OSPOD, externích odborných spolupracovníků, pracovníků následných ústavních zařízení, kteří převážně pozitivně hodnotí naši práci, erudovanost, preventivní opatření, péči o děti, žádoucí směrování dítěte, spolupráci, edukační doporučení, konzultační postpěči.

**MPP zpracoval: Mgr. Radek Tušl
etoped a metodik prevence DDÚ**